

Тетяна Ананьєва

«ЗОЛотовОРІТСЬКІ» СТОРІНКИ ЗІ ЩОДЕННИКА КІНДРАТА ЛОХВИЦЬКОГО

У 1889 і 1891 роках історик-археолог Микола Миколайович Оглоблін опублікував статті, до написання яких підштовхнули матеріали з архіву його батька, протоієрея Києво-Софійського собору Миколи Яковича Оглобліна (1814–1877). Ішлося про так звані «бумаги Лохвицького» – документи одного з перших дослідників київських старожитностей, що висвітлювали розкопки на початку ХІХ ст. низки пам'яток, зокрема й Золотих воріт (іл. 1).

Іл. 1. *Тімм В. Золоті ворота. 1858 р.*

Саме документи про Золоті ворота становили найбільшу «связку» паперів, використаних М.М. Оглобліним для другої статті, що дозволило зробити досить детальний огляд подій 1832–1837 років, коли відбувалися відкриття, розкопки і перші заходи з охорони Воріт.

Доля «связок» рукописів, які потрапили до М.М. Оглобліна від його батька, після публікації невідома. Можливо, їдучи з Києва на навчання в Археологічному інституті в Петербурзі (1880), а фактично назавжди покидаючи місто (після завершення навчання він поступив архіваріусом до Московського архіву Міністерства юстиції), Оглоблін перевіз батьківський архів.

У «связках» М.Я. Оглобліна були далеко не всі «бумаги» Лохвицького.

Кількість копій документів, які робив Лохвицький власноруч або за його дорученням – переписувачі, часто не обмежувалась одним-двома примірниками. Тому «бумаги» археолога-аматора, що збереглися в київських архівах, нерідко дублюють ті, що потрапили до Оглоблінних. Але в обох збірках «бумаг» Лохвицького – опублікованій оглоблінській та архівній київській – є документи, які відомі (принаймні на сьогодні) у єдиному примірнику. Цей факт підвищує значення публікації Оглобліна-історика, яка відтворює цілу низку текстів та водночас підкреслює необхідність опрацювання київських матеріалів, які доповнюють і суттєво уточнюють дані, наведені Оглобліним.

М.М. Оглоблін, викладаючи хід золотоворітських археологічних подій 1830-х років, став першим і чи не єдиним автором, хто поставив питання про ініціатора розкопок Золотих воріт. Оглоблін визнавав, що наявні в нього документи «не дають прямого ответа на этот вопрос». Проте він наполягав, що ініціатором був сам Лохвицький: «Если бы мысль о раскрытии ворот была кем-либо (напр., всего вероятнее – митроп. Евгением) внушена Л-му, он не решился бы скрыть это обстоятельство в своих официальных бумагах. Официальные лица, к которым шли эти бумаги, уличили бы Л-го, если бы нашли неправду в его постоянных уверениях, что честь инициативы в деле открытия Золотых Ворот и самое открытие их принадлежит именно ему, Л-му, а не кому либо другому. Да и сами обиженные подобными заверениями Л-го поспешили бы так или иначе с своими протестами. Однако, ничего подобного мы не видим». Логіка Оглобліна спрощує і підлаштовує ситуацію під етичні норми й поведінку кінця

XIX ст. Очевидно, Оглоблін помилявся, вважаючи, що Лохвицький готувався до відкриття Золотих воріт, читаючи багато книжок, роблячи виписки з літописів, Синописа, Карамзіна та ін. Готовність чиновника 5-го класу Кіндрата Лохвицького до відкриттів пам'яток, здійснених Лохвицьким археологом-любителем, була не на тому рівні, як це здавалося М.М. Оглобліну. Залишалося відкритим питання про роль, яку взяли (або не взяли) на себе в організації та просуванні розкопок митрополит Київський Євгеній (Болховітінов) і генерал-фельдмаршал Ф.В. Остен-Сакен (іл. 2).

Події, які закарбовані в анналах історії, мають, умовно кажучи, свою «зовнішню» і «внутрішню» сторони. «Зовнішня» – та, що була на виду, отримала

офіційну або загальновизнану інтерпретацію, приведена у відповідність із соціальними та текстовими конвенціями тієї чи іншої епохи. Останні, як відомо, змінюються, а слідом за ними часто змінюється і картина подій минулого. «Внутрішня» сторона подій і явищ, як правило, прихована від поглядів ззовні, але саме вона визначала неочевидний перебіг події, запуск механізму її здійснення, формування її причини та характеру.

Зазирнути за фасад історичних звершень і краще зрозуміти, що, хто і як втілювали їх до життя, допомагають еґо-документи – щоденники, спогади, листи. Вони надають шанс розглянути важливі деталі подій, які проливають світло на те, чому і навіщо люди брали в них участь, якими були їхні реальні (а не лише проголошені) цілі, якими були відносини учасників між собою і з владою, якими засобами, якою ціною вони досягали мети.

Саме таким документом є щоденник київського археолога-аматора початку XIX ст. Кіндрата Лохвицького, який частково зберігся в київському архіві. Одна із збережених частин документа, яка відноситься до 1832 – початку 1834 року, коли автор щоденника проводив розкопки Золотих воріт, дає можливість майже день за днем «спостерігати» за тим, як все відбувалося. При цьому, безумовно, не будемо забувати, що щоденники більше, ніж інші документи, суб'єктивні, залежні від характеру, емоцій, інтенцій автора.

Лохвицький був, мабуть, головною особою в історії відкриття Воріт, і виявився очевидцем/свідком надзвичайно упередженим, емоційним, що безумовно позначилося на його щоденникових записах, оцінках і інтерпретації подій, що відбувалися. Проте саме його насичений суб'єктивністю щоденник наближає до розуміння цілком об'єктивних реальних речей, обставин, чинників, які зумовили саме такий, а не інший розвиток подій. Лохвицький інколи говорить, а інколи проговорюється, інколи дуже старан-

Іл. 2. Митрополит Київський і Галицький Євгеній (Болховітінов)

но замовчує те, що вважає важливим; розпізнати ці декларації, застереження і недомовки стає можливим, сформувавши джерельний контекст і здійснивши джерелознавчий аналіз усього сформованого документного масиву.

Коли у 1823–1824 роках митрополит Київський Євгеній (Болховітінов) розпочинав розкопки фундаментів Десятинної церкви, щоби точно встановити план і розміри стародавнього храму, він залучив до робіт Кіндрата Андрійовича Лохвицького, чиновника 5-го класу, котрий щойно переїхав до Києва зі столиці. Вибір митрополита може здаватися дивним, якщо не зважити рідкісну прозорливість архіпастиря, його знання та розуміння людей. Адже Лохвицький ніколи раніше не виявляв себе на терені розшуків старожитностей, не був їх знавцем, не належав до числа ерудитів свого часу. Проте Євгеній абсолютно точно охарактеризував його як «энтузиаста к древностям», додавши: «но и это для нас счастье при сем открытии [Десятинной церкви. – Т.А.] <...>». Слово «ентузіазм», яке у перекладі з грецької означає «натхнення», «наснага», добре передає настрій Лохвицького, котрий несподівано для всіх і для себе став археологом.

У 1823-му йому було 53 роки – більш ніж солідний вік для початку такого захоплення. Але наступні майже чверть століття, до останку життя Лохвицький присвятив розкопкам, пам'яткам, старожитностям. Зазначений митрополитом Євгенієм ентузіазм не згасав, навпаки, він посилювався завдяки наполегливості і енергії, що були властиві Лохвицькому. Цих якостей він набув ще в ранньому дитинстві. Про цей період дуже мало свідчень, проте відомі дитячі та юнацькі обставини життя Лохвицького – єдина точка біографії, що мала хоч якесь відношення до його пізнього захоплення.

Кіндрат Лохвицький народився 9 березня (ст. ст.) 1770 року. Рано залишившись

сиротою, підліток-півчий у віці 11–12 років познайомився з професором Московського університету Х.А. Чеботарьовим і попросив дозволу вчитися в пансіоні при університеті, який утримувало подружжя Чеботарьових. У відповідь хлопчикові-півчому було запропоновано жити в родині професора.

Харитон Андрійович Чеботарьов (1746–1815) був яскравою особистістю, багатогранною, діяльною людиною і вченим. Єдиний професор російської історії, а з 1803 року перший виборний ректор Московського університету, один із засновників Московського товариства історії та старожитностей, університетського ботанічного саду, відомий масон, друг і сподвижник М.І. Новікова, і т. д.

Кіндрат опинився у найсприятливіших обставинах; «Харитон Андреевич Чеботарев <...> меня воспитывал как сына», – писав Лохвицький у 1810 році. Але виходячи з усього, оцінити щедрий дарунок долі повною мірою він не зумів, увібравши від оточення далеко не всі інтереси, навички та переваги. Він залишився практично байдужим до наукової сторони життя дому, де пройшла його юність, але назавжди зберіг захоплення містичними практиками і корисні зв'язки з братами-масонами (серед яких було чимало високопоставлених осіб), працьовитість і наполегливість у досягненні мети. Поверховий характер його пізнань в різних сферах (у тому числі, звичайно, і в історії, про яку він безумовно чув від Чеботарьова), не заважав його участі в суперечках, у яких він був категоричним і азартним. А прагнення Лохвицького-містика до усамітненого пильнування не перешкоджало енергійним пошукам службового успіху та кар'єрного просування Лохвицького-чиновника.

У «Записке» про його службу, складеній Лохвицьким близько 1833 року, було сім пунктів: перші п'ять охоплювали період з 1790-го по 1810-ті роки, коли крок за кроком він просувався чиновницькими

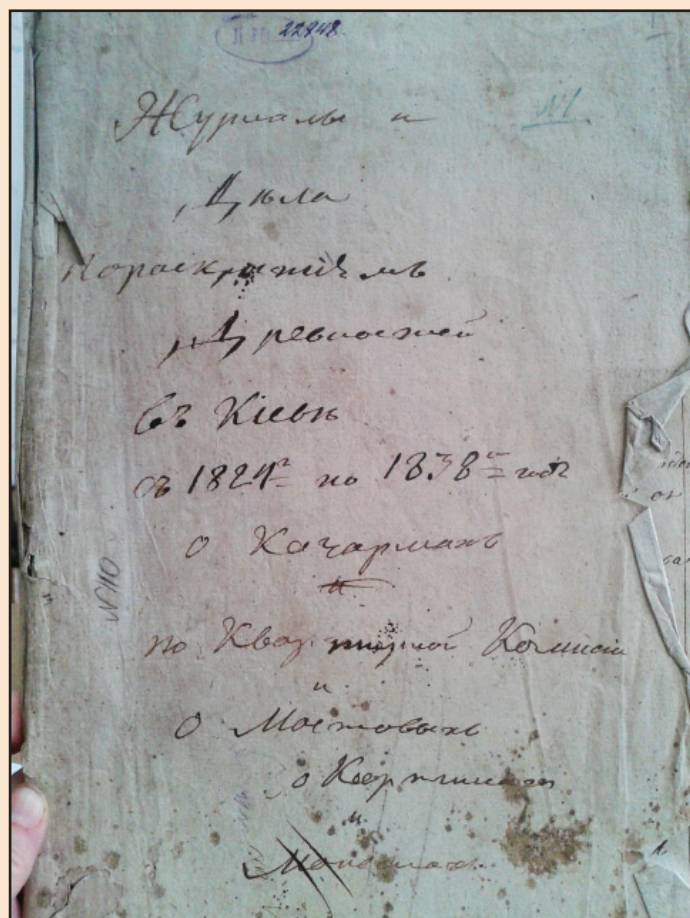
І тільки 12 червня так само раптово, як і першого разу, з'явилася фраза про них. Це була неділя, робота не велася, і Лохвицький відвідав митрополита Київського Євгенія, який «дал мне вид развалин Златых ворот в Киеве, снятый с натуры в 1651-м году <...>» (іл. 5, 6). Нарешті, тиждень потому з'явився запис про золоторитські знахідки: «отрыли другой каморы часть верхнего этажа и принесли кирпич толщиною в один вершок, длина 8 вершков, ширина 6 ½ вершков и подковы женские». Весь червень робота йшла досить мляво. Лохвицький продовжував клопотати про встановлення пам'ятного хреста на Хрестовоздвиженському місці. Золоті ворота явно поступалися тим ентузіазмом, який вони викликали у археолога.

Наступний місяць почався зі знахідок чергових цеглин, які демонструвалися київській владі, а далі все повторилося, нагадуючи червень. У перші дні серпня ніщо не передвіщало змін у ситуації. Дощі, свята, а головне – Хрестовоздвиженське місце відволікали Лохвицького, і виходячи із записів у щоденнику, розкопки Золотих воріт застопорилися.

Але чи можна повністю покладатися на достовірність записів щоденника? Це питання правомірне не тільки через згадану вище суб'єктивність, властиву щоденникам і всім його-документам. Особливої актуальності цьому питанню стосовно щоденника Кіндрата Лохвицького надає його пристрасне захоплення містицизмом, яке означало, що в сприйнятті людиною дійсності часто була відсутня чітка грань між реальним і уявним. Додамо до цього риторичні конструкції, які були властиві епосі та добре засвоєні Лохвицьким, його величезний чиновницький досвід бюрократичних іносказань тощо. Як у такому випадку відокремити «зерна» істини від «плевел» свідомого або ненавмисного вимислу? Це виглядає парадоксом, але першим і головним помічником і в цьому випадку стає сам щоденник археолога (іл. 7).

Річ у тім, що цей щоденник не був «класичним» взірцем епохи розквіту щоденникового жанру. Правда, Кіндрат Андрійович все життя вів суто особисті щоденники, які вписувалися в щоденниковий контекст епохи. Але той, який він почав вести з 1832 року, розгорнувши бурхливу археологічну діяльність, різко відрізнявся від попереднього щоденникового досвіду. Автор вибрав найбільш відповідний для його цілей, універсальний формат щоденника-«журналу». У XVIII – на початку XIX ст. словом «журнал» називали книги записів військових операцій, морських походів, мандрівок, наукових спостережень, протоколів тощо. Поряд з рисами, притаманними джерелам особового походження, щоденник Лохвицького мав властивості офіційного документа.

Вибір саме такого зразка для цього щоденника можна пояснити тим, що в

Іл. 7. Обкладинка щоденника Кіндрата Лохвицького

першій третині XIX ст. заняття старожитностями відносилися здебільшого до сфери захоплень, а археологія перебувала на початковій стадії інституалізації, отже, ця сфера діяльності не мала спеціальної організаційної структури з власними ustalеними нормами документування.

Проте Лохвицький як чиновник (котрий знаходився у відставці, але бажав продовжити службову кар'єру) прагнув надати офіційного статусу власній археологічній діяльності. Щоденник-журнал, на його переконання, мав стати легітимізуючим документом. Вписування у щоденник офіційних листів – своїх і високопоставлених осіб – також здійснювалося з такою метою, щоби щоденникові записи набули статусу достовірних і об'єктивних свідчень.

Не менш важливим було для Лохвицького забезпечити звітність з фінансових питань, до яких він виявляв великий інтерес і покладав надії на їх успішне для себе рішення. Фіксує робочі і неробочі дні, кількість працівників, витрати, а також знахідки, він в такий спосіб обґрунтовував свої фінансові очікування і претензії. Ці обставини призводили до вміщення в текст, крім оціночних суб'єктивних, емоційних записів, ще й цілком прагматичної інформації, а також до наявності латентної інформації, «прихованої» між рядками.

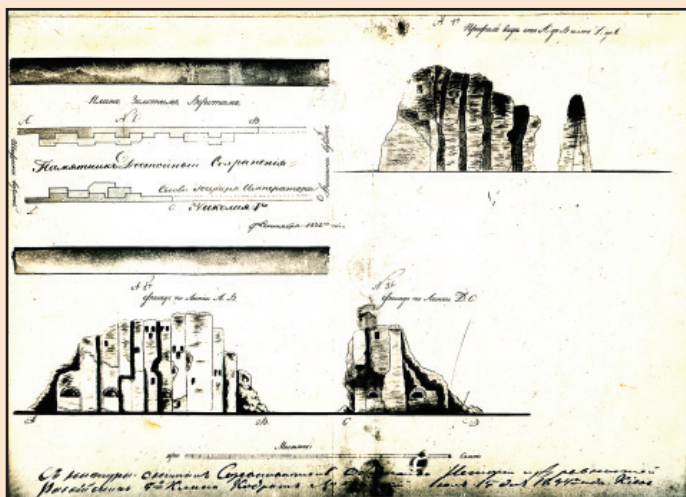
Отже, повертаючись до перебігу золоторітських подій, ми не спостерігаємо жодних проявів ейфорії від знахідки – уся увага археолога сконцентрована навколо Крестовоздвиженського місця, де він має чіткий намір знайти (мабуть, точніше – набути) Хрест Апостола Андрія. Але все змінюється з 8 серпня 1832 року: робота закипіла так жваво, що її керівник, мабуть, не встигав робити розлогі записи в щоденнику, тільки фіксував факти. Лохвицький вважав, що йде розкриття камор, і лише 13-го числа, майже через три місяці після початку розкопок, «по разсмотрению оказывается

что открываются не каморы, но самые Золотые Ворота».

Коли 22 серпня археолог зустрівся зі своїм покровителем фельдмаршалом Ф.В. Остен-Сакеном, він уже мав що відповісти на питання «Нашол ли я золото?» – «нашол Золотые Ворота», – упевнено рапортував Лохвицький. А ввечері того ж дня на балу з нагоди дня коронації Миколи I, куди Лохвицький потрапив за протекцією фельдмаршала, Остен-Сакен двічі у розмовах повертався до питання про Ворота, висловив бажання оглянути їх і навіть представив археолога дружині генерал-губернатора, яка заявила, що «желает все видеть открытое в земле».

Розкоп у Золотих воріт перетворився на головний. Робота переривалася лише у вихідні та святкові дні. 5 вересня працювали 28 землекопів, 6-го числа – 30, 7-го – уже 40 людей. Лише наступний запис прояснює, що викликало таку несподівану старанність: «В вечеру [7-го. – Т.А.] Государь приехал». Отже поспішність і розмах робіт були пов'язані з очікуваним приїздом царя, про який напевно Лохвицькому повідомив фельдмаршал Остен-Сакен. І саме про знахідку Золотих воріт фельдмаршал розповів імператору під час обіду, який відбувся 8 вересня. Серед кількох реплік, що пролунали після цієї новини, була знаменна фраза митрополита Євгенія: «<...> о раскрытии дальнейших древностей нужно Комиссию учредить». Добре відомим наслідком цієї пропозиції стало створення в 1835 році Тимчасового комітету для дослідження старожитностей. Підкреслимо, щоденник К. Лохвицького – єдине відоме на сьогодні джерело, яке показує момент, обставини, у яких вперше було висловлено ідею спеціальної інституції для дослідження київських старожитностей, та називає ім'я автора пропозиції – митрополита Євгенія.

Довгоочікуване відвідування імператором розкопок стало величезним розчаруванням для Лохвицького – зустріч, з якою

Іл. 3. План і фасади Золотих воріт.
Мал. К. Лохвицького. 1834 р.

він пов'язував такі райдужні надії на отримання нового чину, нагороди, – ця бажана зустріч не відбулася. Микола I прибув до Золотих воріт 9 вересня, але це сталося якраз в той момент, коли археолог, котрий з ранку чекав царя під дощем і мокрим снігом, відправився додому змінити промокий мундир...

Усі райдужні надії Лохвицького були перекреслені, або, точніше, – «підмочені» київською негодою. Записи щоденника обриваються на цьому нещасливому для археолога повідомленні. У зошиті залишилися порожні сторінки.

Однак, було б помилкою думати, що невдача зупинила чиновника, який розміняв уже сьомий десяток, адже він не полишав думок про подальшу кар'єру. Хоча до ведення свого щоденника Кіндрат Андрійович повернувся тільки в середині січня 1833 року, з пізніших записів та інших документів видно, що восени і взимку 1832 року він компенсував щоденникову паузу епістолярною активністю (іл. 3).

Його відсутність біля Воріт в момент монаршого візиту не стала перешкодою для категоричних тверджень, що імператор 9 вересня пройшов між стінами воріт і визнав їх древність. На адресу київського генерал-губернатора В. Левашова одне

за одним надходили листи від Лохвицького з наполегливим проханням оголосити «высочайшую волю Его императорского величества» стосовно пам'ятки. Відповідей не було. Однак в жовтні археолог отримав нарешті вагомий аргумент на користь високої оцінки своєї діяльності.

Ще 2 серпня 1832 року митрополит Євгеній сповістив археологові, що отримав запит міністра внутрішніх справ, щоправда, зовсім не про Золоті ворота, а про Хрестовоздвиженське місце і чутки про нібито знайдений там Хрест Апостола Андрія. Митрополит затримав відповідь і тільки після візиту царя, 13 вересня, відправив міністру лист, у якому упевнено сказав, що «надежда Лохвицкого найти остатки древней церкви Воздвижения Креста Господня и самый Крест <...> тщетна <...>», але при цьому відзначив «гораздо важнейшее открытие» – Золоті ворота, «которых и места мы не знали <...> А что это здание есть точно врата Ярославовы, в том уверились мы сличением с видом оных, в 1651 г. снятым, найденным в бумагах покойного польского короля Станислава Августа Понятовского, <...>». Відповідь митрополита була оприлюднена в «Журнале Министерства внутренних дел» у жовтні 1832 року. Саме в цьому опублікованому листі митрополита Київського Євгенія було сформульовано те, чого з таким нетерпінням чекав археолог: «Государь император Николай Павлович, – писал митрополит, – в бытность в Киеве изволил осматривать 9 сентября сии остатки Златых врат и признал их памятником достойным сохранения» [курсив наш. – Т.А.].

Ця фраза в наступні роки життя Лохвицького буде написана ним у десятках документів, при кожному згадуванні Золотих воріт, як абсолютно незаперечне свідчення не стільки значення пам'ятника, скільки визнання заслуг чиновника-археолога. І ця ж сама фраза (до речі, вірогідно, не вимовлена царем, а сформульована або значно

«відредагована» митрополитом) надихне археолога на нескінченні клопотання про винагороду за його працю.

У лютому 1833 року. Лохвицький виготовив і передав митрополиту Євгенію два плани і малюнок Золотих воріт – «один для доставлення его высокопревосходительству Димитрию Николаевичу Блудову», а другий примірник він просив митрополита прийняти «для Истории современных событий» (іл. 4). Виходячи із записів щоденника, реакції з Петербурга не було, і навесні того ж року вже герой війни 1812 року, фельдмаршал П.Х. Вітгенштейн клопотався перед міністром внутрішніх справ Д.Н. Блудовим «об исходатайствовании мне [Лохвицькому. – Т.А.] за полезные для Истории труды столовых денег». Цю новину Лохвицький інтерпретував як «желание министра» домогтися фінансового заохочення для археолога – саме з таким формулюванням подається повідомлення генерал-губернатору Левашову. І це «know-how» спрацьовує: Левашов обіцяє, що «не оставит воспользоваться первым случаем дальнейших успехов моих по открытию древностей». Це саме те, що було потрібно Лохвицькому – неконкретна фраза давала великий простір для вільних тлумачень. У ній – ключ до розуміння подальших подій.

Досить поглянути на дати: відповідь губернатора – 12 квітня 1833 року, а вже 13-го він отримав новий рапорт про те, що в «Золотых воротах с правой стороны окошко открыто». 15-го числа Левашов оглядав знахідку і розпорядився скласти кошторис на очистку від землі біля Воріт. Наприкінці квітня і на початку травня розкопуються нові «окошки». 1 червня Левашов знову доручив скласти кошторис на повну очистку «Золотых ворот дабы они оддельно стояли».

Кошторис був готовий вже наступного дня. Лохвицький нарахував за «совершенное [тобто повне. – Т.А.] открытие Золотых ворот 5000 руб.» і обіцяв впорати-

Іл. 4. Золоті ворота з північної сторони.
Мал. К. Лохвицького. 1835 р.

ся з завданням за два місяці, запевнюючи, що «умереннее и выгоднее сметы ни я и ни кто не может сделать». Можна уявити, наскільки приголомшливе враження справила ця сума.

Поки адміністрація завмерла в мовчазному здивуванні, Лохвицький продовжував діяти: «дабы ослабить напор земли на стены», від них відкидали землю верхніх частин вала. Рапорт від 14 липня 1833 року (скопійований у щоденник), малював драматичну картину загрози падіння пам'ятки внаслідок «сильного натиска» валу на стіни та тріщин в самому валу. Звичайно ж, «сим обрытием отвращена большая опасность», але продовжувати роботи «на свой кошт», без затвердження кошторису неможливо, – наполягав Лохвицький.

Читаючи запис у щоденнику за 18 липня 1833 року, відчуваєш те роздратування, яке насилу приховував губернатор, коли з'явився археолог, щоб нагадати про руйнівну суму кошторису:

«Осмотрев работу своего раскрытия на месте Св. Ирины и Золотых ворот, ездил к графу В.В. Левашову Генерал губернатору. Он спросил меня: что мне надобно? Я отвечал: мне нужны резолюции на мои донесения Его сиятельству о раскрытиях моих и о смете. Он мне сказал по смете об очистке Золотых ворот и для предыдущих раскрытий древ-

ностей он представит Государю, ибо в Киеве нет сумм на таковые предметы. – Пять тысяч рублей по смете моей не малая сумма».

Питання було заморожено майже на рік. У листопаді 1833 року було прийнято рішення про створення Київського університету, а як тільки відбулося його урочисте відкриття (15 липня 1834 р.), губернатор два тижні потому звернувся до попечителя Київського учбового округу з питанням-дорученням стосовно Золотих воріт.

Має сенс відтворити частину документа і звернути увагу на такий момент: звертаючись з проханням/дорученням до попечителя округу, губернатор не використовує фразу «пам'ятник, достойний сохранения», що нібито належала царю, а відтворює той висновок про археологічну знахідку, який був зроблений митрополитом Київським Євгенієм. Вірогідно, В. Левашов не вважав за можливе відтворювати формулювання як царське, хоча подібний «аргумент» був би дуже вагомим. Отже, губернатор писав:

«По совершенном открытии в Киеве чиновником 5-го класса Лохвицким, так называемых золотых ворот, признанных Высокопреосвященнейшим митрополитом Евгением теми самыми златыми вратами Ярославими, с коих снятый в 1657 году вид найден в бумагах покойного короля польского Станислава Августа Понятовского <...> оказывается необходимость в начертании при сих вратах на особой доске надписи, которая бы служила каждому путешественнику ясным указанием Исторической знаменитости и глубокой древности сего памятника. Таковая надпись требует точнейших археологических ученых познаний. Поэтому обращаюсь к Вашему Превосходительству с покорнейшею просьбою возложить труд сей на профессора Киевского университета, сим познаниям в особенности посвященного и по одобрению Вашим Превосходительством проекта, доставить оный ко

мне для распоряжения к приведению в исполнение».

Необхідно зазначити, що на той момент у Київському університеті ще не було фахівців, «сим познанням в особенности посвященных». Проте, в листі губернатора був сформульований соціальний запит щодо вчених-фахівців у тій сфері, яка до недавнього часу була територією любителів-дилетантів. Наступала нова пора в археологічних відкриттях київських старожитностей. Крім появи університетської корпорації, Тимчасового комітету для дослідження старожитностей, витоків інституалізації та професіоналізації археології, про це сигналізував ще один примітний для нас факт: добігли кінця не тільки «Золотоворітські» сторінки щоденника одного з перших київських дослідників старожитностей Кіндрата Лохвицького – ведення його щоденника взагалі перервалося.

Post Scriptum: 2 червня 1834 року Київська губерньська будівельна комісія уклала контракт із селянином Калужької губернії Артемоном Забеліним «на производство работ по составленной смете в нынешнем году. Именно 1. На очистку у Золотых ворот стен от земли со всех сторон обмывку оных водою камней, при оных же сделать отрытием земли продолжение ко открытию фундаментов под бывшими капитальными стенами». Ішлося і ще про два об'єкти. За всі три сума, яку запросив Забелін, склала 971 руб. 20 коп. асигнаціями. Нагадаємо, Лохвицький вважав, що на розчищення тільки Золотих воріт необхідно 5000 руб.

Але і на цей раз було б помилкою думати, що чиновник 5-го класу Кондрат Лохвицький змирився і повністю відійшов від справ. Він не полишав спроб перехопити ініціативу у Тимчасового комітету для дослідження старожитностей і використати символічний ресурс, який був притаманний непересічній пам'ятці – Золотим

Іл. 8. Креслення Золотих воріт. 1830-ті рр. (За: Епоха антикваріат. Живопис XIX–XXI сторіччя та колекційний антикваріат пов'язаний з історією міста Києва. Аукціон № 23. Київ, 25 травня 2013 р.)

воротам. Саме з цієї причини, складаючи через кілька років після відкриття «Описание найденных Древностей в Киеве при раскрытии Золотых ворот, Десятинной, Крестовоздвиженской, Ильинской и Св. Ирины Церквей», він, порушивши хронологію відкриттів, поставив Золоті ворота на перше місце і більш того, вказав деякі знахідки, свого часу не згадані ані у щоденнику, ані в інших документах (іл. 8).

Цей список «знахідок», серед яких є навіть золото, яке так наполегливо наказував «сыскать» фельдмаршал Ф. Остен-Сакен, красномовно доповнить щойно прочитані сторінки щоденника Кіндрата Лохвицького:

«1832-го года Золотых ворот

1. Пика с кольцом и древком.
2. Стрела татарская железная.
3. Узда конская.
4. Подкова лошадиная.
5. Цепь железная от муштука
6. Золота листового от Золотых ворот 6 крат
7. зуб необыкновенной величины.
8. Два венца от образа железных.
9. Закладка на каменной плите вырезанный крест.
10. Кирпич, длины 3. ширины 6. и толщины $\frac{1}{2}$ вершка».